

Ara bé, el suposat sentit etimològic 'crescut, gros' convé admirablement al gos alà: «y otros perros fuertes y grandes --- a los quales solemos llamar lebreles o alanos» (Huerta); Covarrubias explica que són «perros ferocísimos, que salían a pelear con los enemigos, y que habiéndole echado a uno un toro y un caballo, desdennó acometerlos por ser "presa ratera" para él; y echando al mismo un elefante, al momento se fue para él y le rindió»; afegeix que la frase proverbial, dita d'un home pesat, *ir como alano colgado de la oreja*, ve del seu costum d'aferrar els toros i els senglars per aquesta part; també Fernán Caballero parla dels alans que rendeixen els toros. Ja hem vist en quins termes s'hi refereixen Joanot Martorell i R. Lluïll; un document mallorquí de 1591 (*AlcM*)¹⁵ diu que els turcs desembarcats a Mallorca per atacar l'illa, no tingueren coratge per defensar-se'n amb llurs espases. Deixo en l'article del *DCEC* (I, 78-79; IV, 909ab) algun detall sense traduir ací, que avui ja no sembla digne d'especular-hi.²⁰

ALABA o (A)LABA 'aiguavés de la teulada', 'paleta d'una roda de molí', dialectal dels Pirineus centrals i amb variants mallorquines, atigament també *àlep* [1455], comú amb el cast. *álabe* (abans femení)²⁵ i port. *aba* (< **áaba*), de sentits semblants, roms. *áripá* 'ala', i mot també representat en parlars francesos (*aube*) i occitans, i en algun dialecte italià; d'origen incert, veg. *DCEC* I, 73, on s'admet com a possible, amb fortes reserves, l'ètimon ALÍPES 'alat'; amb informació detallada, que es pot completar encara amb dades i idees de Meyer-Lübke (*ZRPb.* xxxi, 1907, 582-6), Schuchardt (ib., 721-5), H. Sperber (*ZRPb.* xxxviii, 537-43), JCoromines (*BDC* xxiii, 274), Krüger (*VKR* ix, 27, 73).¹ Podem afegir-hi encara que hi ha, sens dubte, si no identitat, considerable comunitat d'elements, d'una banda amb el bc. *albo* (a. nav., guip.) «costado, lado» (cf. *álabe* «pared lateral de una tienda», en dos textos cast. de c. 1300, *DCEC* I, 73b20).⁴⁰

Emparentat també amb *aliure* 'aspi, bastonet d'aspiar el fil' [1420, *AlcM*], mot del cat. occidental pirinenc² (ALIBRUM en St. Isidor,³ oc. *alibre*,⁴ b. ll. *alabrum*),⁵ per al qual veg. *BDC* xxiii, 274, i que sens dubte és el que, en forma aragonesa, apareix com *aribol*⁶ (*Dicc.* de Peralta); d'altra banda l'arcaica forma *alapáu* «cacharro en un molino formado por brazos de madera, movidos por el agua», que el meu informant de Ceresuela (Alt Sobrarbe) havia vist en un llogaret del terme (avui desaparegut), que en deien justament *El Molino* (1965), i que deu venir de l'ètimon d'*alaba* (amb la -P encara conservada), per una derivació en -ATUM o bé per encreuament amb CACĀBUM 'carcau, CĀCOL'. I el gascó *agalápa* «ailerón de la roue du moulin», recollit en la monografia de L. Paret sobre el parlar d'Arrens (Alta Bigorra), p. 66, que sembla ser un compost AQUA-ALAPA, notable per l'arcaisme que revelen la forma *aga* (no *àigoa*) del mot 'aigua', i l'ordre i forma de la composició del mot.⁶⁰

¹ Una forma *alans* d'un doc. de 1440, *AlcM*, és evidentment algun error de lectura (per *alaus*?). *Alarb* (Artà), per etimologia popular. És a tort que *AlcM* repeteix l'etimologia àr. *dáulab* del pèssim dicc. d'Eguílaz, d'evident impossibilitat fonètica: mot estrany a l'àrab propi, d'estructura forastera a l'àrab, i solament documentat en fonts hispàniques i africanes, i només des del S. xv ('roda hidràulica' i 'roda en general', Dozy, *Suppl.* I, 477b-478a); no sols no és la font del romànic *álabe* sinó que és el resultat de l'encreuament, en àrab magrebí, del mot romànic *álabe*, sens dubte viu en mossàrab, amb l'àrab general *dául* 'cercle, roda'. — ² Abans de la dada de 1420 de l'*AlcM* ja trobem en un doc. de la Seu d'Urgell, any 1400: «altra banasta gran; un *aliure* ab lana; unes balances ---» (*BABL* vi, 476). Avui no solament a l'Urgell-Noguera (Pradell i Balaguer), la Seu d'Urgell, Baixa Ribagorça i Pallars Sobirà, com dic allí, amb tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, sinó també a la Vall de Boí: hi recullo una dita folklòrica: «Tu, rei-petit, tan petit, tan petit, qué hi fas aquí? — Tu, pit-arroi, del pap roi, cames d'*aliure*: posa't a una llosa, que em faràs riure». «Perquè el pit-roig és un moixó toix, que es deixa agafar en els paranys de llosa, i té unes cames magretes com un *aliure*» (1973): «servia per debanar la madeixa, torcent-la, i fer un cabidell». A Peralta de la Sal *lañuro* (deu ser masculí i per tant l'article serà només l', car allí la vocal de suport és -o; Grieria suposa que el verb sigui *lliurà* allí, *ALC*, *ZRPb.* xlv, 234, cal dubtar-ne). Més dades en Krüger, *HPyr.* = *VKR* viii, 258. — ³ Després de descriure el *colum* 'filosa' i el 'fus', dona l'etimologia de l'*alibrum*, quod in eo *liberantur* fila, id est solvuntur» (*Etym.* xix, § 29, 2). Cf. Sofer, 116-7, amb bibliografia, sense novetats. Hi ha variant *aliber* en el ms. E. *Alibrum* (junt amb *cantabrum*), que treu de glossaris o del mateix Isidor, els suposa cèltics Whatmough, fixant-se en el sufix, entenc (*Dial. of Ancient Gaul*, §§ 158, 159, pp. 103, 105). — ⁴ Només un *alibre* «aube d'une roue de moulin» en el *TdF* sense localitzar ni afegir res més. D'altra banda *alabier* «arbre de la roue d'un moulin», segons PDPF. No en PSW ni Raynouard. — ⁵ D'aquest *alabrum* baix-llatí, citat per Simonet, per encreuament amb PALA, PALUS i la seva família, ha de sortir el mossàrab *palábra* (plural *palábrit*) «devanadera» en *PAlc.* (200b18), i ja en el nostre *RMa.*, *balabra* «girgillus» (amb glossa aragonesa *cercyello*), àr. marroquí *pelibra* «devanadera pequeña de caña» (Lerchundi). — ⁶ A Benasc recullo *ariulo* «palo para hacer madejas de lana» (1965). *Aribo* i *aribar* en Boraio, i en el *DAut.*, com a «voces vulgares en Aragón». A Ansó, Casacuberta recollí *aribar* «posar un fil en madeixa» (*BDC* xxiv, 160) i jo vaig sentir-hi o *aribo* per a una mena molt primitiva i petita de «debanadora» (gascó *morcet o demoret*), «la que sirve para hacer las madejas» (1966). Aquest *aribo* deu sortir de *ariblo* (< *alibro*) per dissimilació eliminatòria d'una de les dues líquides, cf. *ba-*